

**MINISTERSTWO INFRASTRUKTURY
PAŃSTWOWA KOMISJA BADANIA WYPADKÓW LOTNICZYCH**

RAPORT KOŃCOWY

Wypadek

zdarzenie nr: 556/09

Zespół: szybowiec SZD-50-3; SP-3288/samolot Zlin-526ML, SP-EMT

23 lipca 2009 r. – Rybnik

Niniejszy raport jest dokumentem prezentującym stanowisko Państwowej Komisji Badania Wypadków Lotniczych dotyczące okoliczności zdarzenia lotniczego, jego przyczyn i zaleceń profilaktycznych.

Raport jest wynikiem badania przeprowadzonego jedynie w celach profilaktycznych w oparciu o obowiązujące przepisy prawa międzynarodowego i krajowego. Badanie zostało przeprowadzone bez konieczności stosowania prawnej procedury dowodowej.

Sformułowania zawarte w niniejszym raporcie, w związku z Art. 134 ustawy Prawo lotnicze (Dz. U. z 2006 r., Nr 100, poz. 696 z zm.) nie mogą być traktowane jako wskazanie winnych lub odpowiedzialnych za zaistniałe zdarzenie.

Komisja nie orzeka co do winy i odpowiedzialności.

W związku z powyższym wszelkie formy wykorzystania niniejszego raportu do celów innych niż zapobieganie wypadkom i poważnym incydentom lotniczym, może prowadzić do błędnych wniosków i interpretacji.

Raport niniejszy został sporządzony w języku polskim. Inne wersje językowe mogą być przygotowywane jedynie w celach informacyjnych.

Warszawa 2010

SPIS TREŚCI

Informacje ogólne	3
Streszczenie.....	3
1. INFORMACJE FAKTYCZNE.....	5
1.1. Historia lotu.....	5
1.2. Obrażenia osób.....	6
1.3. Uszkodzenia statku powietrznego.....	6
1.4. Inne uszkodzenia	6
1.5. Informacje o składzie osobowym (dane o załodze).....	6
1.6. Informacje o statku powietrznym.....	7
1.7. Informacje meteorologiczne.....	8
1.8. Pomoce nawigacyjne.....	9
1.9. Łączność.....	9
1.10. Informacje o miejscu zdarzenia	9
1.11. Rejestratory pokładowe.....	10
1.12. Informacje o szczątkach i zderzeniu	10
1.13. Informacje medyczne	11
1.14. Pożar.....	11
1.15. Czynniki przeżycia.....	11
1.16. Badania i ekspertyzy	11
1.17. Informacje o organizacjach i działalności administracyjnej	13
1.18. Informacje uzupełniające	13
1.19. Specjalne metody badań.....	13
2. ANALIZA	13
2.1. Poziom wykszolenia	13
2.2. Przebieg zdarzenia	14
2.3. Organizacja i przebieg lotów	15
3. WNIOSKI KOŃCOWE.....	16
3.1. Ustalenia komisji.....	16
3.2. Przyczyny wypadku	17
4. ZALECENIA PROFILAKTYCZNE.....	17
5. ZAŁĄCZNIKI.....	17

INFORMACJE OGÓLNE

Rodzaj zdarzenia:	Wypadek
Rodzaj i typ statków powietrznych:	Szybowiec SZD-50-3 Puchacz / Samolot Zlin-526ML
Znaki rozpoznawcze statków powietrznych:	SP-3288 / SP-EMT
Dowódcy statków powietrznych:	Pilot szybowcowy – instruktor / Pilot samolotowy turystyczny
Organizator lotów:	Aeroklub regionalny
Użytkownik statku powietrznego:	Aeroklub regionalny
Właściciel statku powietrznego:	Aeroklub regionalny
Miejsce zdarzenia:	Rybnik
Data i czas zdarzenia:	23.07.2009 r., godz. 10.51 (LMT)
Stopień uszkodzenia statku powietrznego:	Szybowiec poważnie uszkodzony
Obrażenia załogi:	Nie było

STRESZCZENIE

W dniu 23 lipca 2009 r. uczeń-pilot z instruktorem wystartowali, o godzinie 10.49 na szybowcu Puchacz za samolotem do lotu szkolnego po kręgu. Początkowo rozbieg zespołu przebiegał normalnie, ale rozpędzanie, w fazie wytrzymania, było wolniejsze niż zwykle. Na wysokości 20-30 m pilot samolotu zauważył wyczuwalne drgania samolotu, spadek prędkości do ok. 100 km/h i trudności z naborem wysokości. Z uwagi na przeszkody na kierunku startu i lekko wznoszący się teren za lotniskiem, pilot samolotu rozpoczął wykonywanie zakrętu w prawo z bardzo małym przechyleniem. Następnie próbował wykonać dowrót zespołu do lotniska i „zacieśnił” zakręt, w celu uniknięcia kolizji z lasem. Samolot przepadł i załoga szybowca straciła z nim kontakt wzrokowy. Instruktor wyczepił linę szybowca. Samolot bez obciążenia szybowcem rozpędził się i po dolicie do lotniska wylądował z wiatrem. Szybowiec po wyczepieniu zderzył się z drzewami i spadł na teren posesji przylegającej do lasu. Załoga szybowca o własnych siłach opuściła kabinę. Szybowiec został poważnie uszkodzony.

Wypadek miał miejsce o godzinie 10.51 (LMT). Badanie zdarzenia przeprowadził zespół badawczy PKBWL w składzie:

mgr inż. Ryszard Rutkowski	-kierujący zespołem,
mgr inż. Jerzy Kędziński	-członek zespołu,
mgr inż. Jacek Jaworski	-członek zespołu
inż. Tomasz Makowski	-członek zespołu

Państwowa Komisja Badania Wypadków Lotniczych po zapoznaniu się ze zgromadzonymi w trakcie badania zdarzenia materiałami ustaliła, że przyczyną wypadku było:

1. Niewłaściwe zablokowanie hamulców aerodynamicznych szybowca przez ucznia-pilota i brak kontroli tej czynności przez instruktora, co doprowadziło do ich otwarcia, podczas startu zespołu.
2. Brak kontroli konfiguracji szybowca przez instruktora w czasie lotu.

Okolicznościami sprzyjającymi zaistnieniu wypadku były:

- niewłaściwy nadzór instruktora nad czynnościami ucznia-pilota podczas przygotowania do startu.
- niewłaściwa obserwacja startującego zespołu przez instruktora kierującego startem.
- niezauważenie przez pilota samolotu holującego w lusterku wstecznym otwartych hamulców aerodynamicznych szybowca po zaistnieniu sytuacji awaryjnej.

Państwowa Komisja Badania Wypadków Lotniczych nie proponuje zaleceń profilaktycznych.

1. INFORMACJE FAKTYCZNE

1.1. Historia lotu

W dniu 23 lipca 2009 r. uczeń-pilot z instruktorem wystartowali z lotniska Rybnik-Gotartowice (EPRG), o godzinie 10.49 LMT, na szybowcu Puchacz SP-3288 za samolotem Zlin-526ML SP-EMT. Był to lot szkolny po kręgu, wg zad. A/II, ćw.2, Programu szkolenia szybowcowego AP.

Początkowo rozbieg zespołu przebiegał normalnie, ale rozpędzanie w fazie wytrzymania do prędkości 120 km/h było wolniejsze niż zwykle. Zespół przeszedł na wznoszenie z wolniejszym niż zwykle naborem wysokości. Na wysokości 20-30 m pilot samolotu zauważył wyczuwalne drgania samolotu i spadek prędkości do ok. 100 km/h. Z uwagi na przeszkody na kierunku startu (270°) i lekko wznoszący się teren za lotniskiem, pilot samolotu rozpoczął wykonywanie zakrętu w prawo z bardzo małym przechyleniem i na klapach w położeniu startowym, ponieważ próba zamknięcia klap skutkowałą przepadaniem. Kiedy zespół leciał w kierunku północnym był widoczny ze startu na bardzo małej wysokości nad przeszkodami (ok. 20 m). W połowie zachodniego boku lotniska pilot samolotu nadał przez radiostację „*Puchacz wyczep się*”, ale załoga szybowca tego polecenia nie wykonała. W tych okolicznościach pilot samolotu próbował wykonać dowrót zespołu do lotniska. Po minięciu drogi Rybnik – Żory pilot samolotu „zacieśnił” zakręt w prawo, w celu uniknięcia kolizji z lasem. Samolot przepadł, a załoga szybowca straciła z nim kontakt wzrokowy. Dopiero wtedy instruktor wyczepił linę szybowca. Wtedy też, pilot samolotu zauważył w lusterku wstecznym otwarte hamulce aerodynamiczne szybowca. Samolot bez obciążenia szybowcem rozpędził się i po dolocie do lotniska wylądował z wiatrem. Szybowiec po wyczepieniu zderzył się z koronami drzew, spadł na teren posesji przylegającej do lasu, zatrzymał się między domem i płotem, jak to pokazano na zdjęciach przedstawionych w albumie ilustracji – zał. nr1.

Załoga szybowca o własnych siłach opuściła kabinę. Uczeń-pilot doznał powierzchownego zranienia lewej nogi pod kolanem. Na miejsce wypadku przybyła policja, pogotowie ratunkowe oraz instruktorzy i koledzy z aeroklubu. Załoga szybowca oraz pilot samolotu holującego zostali przebadani na obecność alkoholu w wydychanym powietrzu.

Następnie przewieziono załogę na obserwację do szpitala. U instruktora nie stwierdzono jakichkolwiek obrażeń i w tym samym dniu został wypisany ze szpitala. Uczeń-pilot opuścił szpital w dniu następnym. Szybowiec został poważnie uszkodzony

Wypadek miał miejsce o godzinie 10.51 (LMT).

1.2. Obrażenia osób

Obrażenia ciała	Załoga	Pasażerowie	Inne osoby
Śmiertelne	-	-	-
Poważne	-	-	-
Nie było/nieznaczone	1	-	-

1.3. Uszkodzenia statku powietrznego

Na skutek upadku z wysokości ok. 20 m kadłub szybowca został poważnie uszkodzony – złamał się w części zaskrzydłowej. Powierzchniowym uszkodzeniom uległo także pokrycie dolnej części kadłuba pod tylnym fotelem. Lewe skrzydło zostało uszkodzone na całej długości w tym, lewa lotka i centralna część kesonu. Prawe skrzydło zostało uszkodzone w części lotkowej na długości ok. 1 m od końcówki. Lokalizację i wielkość uszkodzeń pokazano na zdjęciach zamieszczonych w albumie ilustracji – zał. nr 1.

1.4. Inne uszkodzenia

Zniszczony został trzepak z rur stalowych, na który spadł szybowiec.

1.5. Informacje o składzie osobowym (dane o załogach)

Dowódca zespołu – pilot samolotu holującego, lat 43, posiada licencję pilota samolotowego turystycznego ważną do 15.04.2010 r. był badany w Gabinetie Badań Profilaktycznych w Krakowie przez uprawnionego lekarza orzecznika. Pilot uzyskał orzeczenie lotniczo-lekarskie ważne dla klasy 1 do 20.01.2010 r., a dla klasy 2 do 20.07.2011 r. Kontrola wiadomości teoretycznych ważna do 22.04.2010 r. Kontrola techniki pilotażu ważna do 29.04.2010 r. Nalot ogólny na samolotach ok. 635 godzin, w tym na Zlinie-526ML około 47 godzin.

Dowódca statku powietrznego – szybowca Puchacz, pilot szybowcowy – instruktor, lat 62. Licencja pilota szybowcowego ważna do 15.04.2014 r., uprawnienie FI-2 ważne do 17.07.2011 r. Nalot ogólny na szybowcach 590 godzin 23 minuty, w tym jako instruktor 95 godzin 24 minuty. Kontrola wiadomości teoretycznych ważna do 4.04.2010 r. Kontrola techniki pilotażu ważna do 14.06.2010 r. Instruktor był badany w GOBL-L AP we Wrocławiu, 26 lutego 2009 r. i uzyskał orzeczenie lotniczo-lekarskie -zdolny do wykonywania czynności lotniczych, wg klasy 1 z ważnością do

26.08.2009r., a wg klasy 2, z ważnością do 26.02.2010 r. Poniższa tabela przedstawia ostatnie 10 lotów instruktora - dowódcy statku powietrznego:

L.p.	Data lotu	Miejsce Lotu	Typ Płatowca	Liczba lotów		Czas lotu			
				D-ca	Solo	Dwuster		Samodzielny	
						Godz.	Min.	Godz.	Min.
1	22.07.09	EPRG	Bocian	4	-	-	48	-	-
2	22.07.09	EPRG	Puchacz	4	-	-	36	-	-
3	23.07.09	EPRG	Puchacz	2	-	-	15	-	-

Uczeń-pilot szybowcowy, lat 15, był badany w GOBL-L AP we Wrocławiu i uzyskał pozytywne orzeczenie lotniczo-lekarskie dopuszczające do szkolenia w powietrzu wg klasy 2, z ważnością do 20.07.2014 r. Uczeń-pilot ukończył teoretyczny kurs szybowcowy w Aeroklubie ROW-Rybnik, zaliczając z wynikiem pozytywnym wymagane egzaminy i został dopuszczony do szkolenia praktycznego. Do chwili wypadku uczeń-pilot wykonał 7 lotów z instruktorem w łącznym czasie 1 godzina 1 minuta.

1.6. Informacje o statkach powietrznych

SZYBOWIEC

Klasa statku powietrznego: szybowiec.

Oznaczenie fabryczne: SZD-50-3 Puchacz

Rok budowy	Producent	Nr fabryczny szybowca	Znaki rozpoznawcze	Data rejestru
1984	PDPS PZL – Bielsko	B-1469	SP-3288	16.01.1985

Poświadczenie przeglądu zdatności do lotu ważne do: 28.08.2009 r.

Nalot płatowca od początku eksploatacji 2886 godz. 56 min.

Nalot płatowca od ostatniej naprawy głównej 884 godz. 22 min.

Pozwolenie radiowe ważne do: 31.12.2010 r.

Ubezpieczenie lotnicze OC ważne do: 3.12.2009 r.

Na szybowcu wykonano obowiązujące biuletyny, czynności okresowe i prace obsługowe.

SAMOLOT

-Klasa statku powietrznego: samolot

Oznaczenie fabryczne: Zlin 526ML

Płatowiec

Rok budowy	Producent	Nr fabryczny szybowca	Znaki rozpoznawcze	Data rejestru
1967	Moravan - Otrokovice	921	SP-EMT	22.08.1996

Poświadczenie przeglądu zdatności do lotu ważne do: 28.09.2009 r.

Nalot płatowca od początku eksploatacji 4644 godz. 52 min.

Nalot płatowca od ostatniej naprawy głównej 598 godz. 13 min.

Ubezpieczenie lotnicze OC ważne do: 5.12.2009 r.

W książce statku powietrznego, w części C – Status zgodności z programem obsługi potwierdzono wykonanie obowiązujących czynności okresowych, a w części D – Status dyrektyw zdatności i modyfikacji obowiązkowych potwierdzono wykonanie obowiązkowych biuletynów

Silnik

Producent	Oznaczenie fabryczne	Nr fabr. silnika	Rok budowy
Textron-Lycoming	A10-540-D4B5	L-18175-48AC	Brak danych

Czas pracy silnika od początku eksploatacji: 1628 godzin 52 min.

Czas pracy od ostatniej naprawy głównej: 116 godzin 36 min.

W książce silnika, w części C – Status zgodności z programem obsługi potwierdzono wykonanie obowiązujących czynności okresowych, a w części D – Status dyrektyw zdatności i modyfikacji obowiązkowych potwierdzono wykonanie obowiązkowych biuletynów.

Śmigło

Producent	Oznaczenie fabryczne	Seria i nr fabr.	Rok budowy
McCauley Propeller	B3D36CG42/80VSB-1	081111	2008

Całkowity czas pracy śmigła od początku eksploatacji: 109,1 godziny

W książce śmigła, w części B – Status zgodności z programem obsługi potwierdzono wykonanie obowiązujących czynności okresowych, a w części C – Status dyrektyw zdatności i modyfikacji obowiązkowych potwierdzono wykonanie obowiązkowego biuletynu.

1.7. Informacje meteorologiczne

Prognoza obszarowa na rejon 13

Ważność od 04:00 do 10.00 UTC, dnia 23.07.2009 r.

Sytuacja baryczna: obszar na skraju rozległego niżu z centrum nad Atlantykiem.

Wiatr przyziemny: z przewagą 160 - 210°, 5 - 10 kt

Wiatr na wysokości:

300 m AGL: 200° - 240°, 15 - 25 kt

600 m AGL 200° - 240° 15 – 25 kt

1000 m AGL: 200° - 240°, 15 – 25 kt

Zjawiska: NSW.

Widzialność: ponad 10 km.

Chmury m AMSL: FEW - SCT – Ac powyżej 2600

FEW - SCT - Ci powyżej 6000,

później FEW - Cu 1000-1400/1600-3000.

Izoterma 0 st. C m AMSL: 3800 – 4200

Oblodzenie: brak.

Turbulencja: w Cu umiarkowana.

Opracował dyżurny synoptyk.

Warunki pogodowe nie miały wpływu na zaistnienie zdarzenia.

1.8. Pomoce nawigacyjne

Nie dotyczy

1.9. Łączność

Szybowiec posiadał na pokładzie radiostację typu RS-6101-1. Pozwolenie radiowe Nr PA/1094/01, ważne do 31.12.2010 r. Radiostacja była sprawna.

Samolot posiadał na pokładzie radiostację typu Bendix-King KY-96A. Pozwolenie radiowe Nr PB/1619/07, ważne do 12.09.2017. Radiostacja była sprawna.

Kierownik startu dysponował radiostacją naziemną Becker GK-415 pracującą na częstotliwości 122,4 MHz. Pozwolenie radiowe Nr PPB/212/09, ważne do 27.05.2019. Radiostacja była sprawna.

Obie załogi utrzymywały łączność z kierownikiem startu oraz mogły prowadzić korespondencję radiotelefoniczną między sobą.

1.10. Informacje o miejscu zdarzenia

Wypadek miał miejsce w Rybniku, na granicy kompleksu leśnego otaczającego od północy lotnisko Aeroklubu regionalnego i osiedla domków jednorodzinnych, po północnej stronie drogi wojewódzkiej 935 łączącej Rybnik z Żorami. Szybowiec spadł na posesję bezpośrednio graniczącą z lasem, usytuowaną w odległości ok. 500 m od północno-zachodniego narożnika lotniska. Na zdjęciu poniżej, w jego centralnej części, pokazano lokalizację miejsca upadku szybowca.

Szczegóły miejsca wypadku pokazano na zdjęciach umieszczonych w albumie ilustracji, patrz załącznik nr 1. Współrzędne geograficzne miejsca wypadku: N 50°04'36,84''; E 018°37'24,89''.

1.11. Rejestratory pokładowe

Szybowiec nie posiadał pokładowego rejestratora parametrów lotów.

1.12. Informacje o szczątkach i zderzeniu

Szybowiec po wyczepieniu liny holowniczej zaczepił końcówką prawego skrzydła o wierzchołek wysokiego modrzewia, a następnie zderzył się środkową częścią kesonu lewego skrzydła z konarami i pniem rozłożystego dębu. Spadł z obrotem w lewo, na posesję przylegającą do lasu. Kadłub szybowca przełamał się w części zaskrzydłowej, po zderzeniu z rurami konstrukcji trzepaka. Zderzenie z ziemią spowodowało powierzchniowe uszkodzenie pokrycia dolnej części kadłuba w części kabinowej. Lewe skrzydło zostało uszkodzone po zderzeniu z konarami i pniem dębu w części przykadłubowej, a jego keson w części środkowej. Uszkodzone zostały także końcówka tego skrzydła oraz lotka. Mniejszym uszkodzeniom uległo skrzydło prawe, na którym na wysokości lotki, wystąpiło po zderzeniu z wierzchołkiem modrzewia niewielkie uszkodzenie noska kesonu, na wysokości lotki. Szczegółowy zakres

uszkodzeń szybowca pokazano na zdjęciach umieszczonych w albumie ilustracji – zał. nr 1.

Szczegółowe badania techniczne nie wykazały jakichkolwiek uszkodzeń ani innej niesprawności samolotu.

1.13. Informacje medyczne

Załoga szybowca oraz pilot samolotu holującego bezpośrednio po wypadku zostali przebadani przez policję na zawartość alkoholu w wydychanym powietrzu. We wszystkich przypadkach wynik był negatywny 0,00 mg/l. Pogotowie ratunkowe przewiozło ucznia-pilota i instruktora do miejscowego szpitala na obserwację. Instruktor, u którego nie stwierdzono obrażeń, jeszcze tego samego dnia został wypisany ze szpitala. U ucznia pilota stwierdzono powierzchowne zranienie lewej nogi poniżej kolana, które zostało opatrzone. Innych obrażeń nie stwierdzono, więc uczeń został wypisany ze szpitala na drugi dzień po wypadku.

1.14. Pożar

Nie było.

1.15. Czynniki przeżycia

Okoliczności zdarzenia stanowiły poważne zagrożenie dla zdrowia i życia załogi. Tylko przypadek sprawił, że szybowiec spadając w niekontrolowanym locie na posesję przyległą do lasu zderzył się dolną częścią kadłuba z rurami konstrukcji trzepaka. Rury te, łamiąc się, przejęły energię spadającego szybowca, co nie dopuściło do zniszczenia kabiny przy bezpośrednim kontakcie z ziemią i ochroniło załogę. Poza tym, właściwie zapięte pasy bezpieczeństwa także zapobiegły obrażeniom załogi jakie mogły nastąpić w wyniku dynamicznego wyhamowania prędkości szybowca. Wezwane natychmiast po wypadku pogotowie ratunkowe udzieliło niezbędnej pomocy uczniowi-pilotowi oraz instruktorowi, a następnie przetransportowało ich na obserwację do szpitala.

1.16. Badania i ekspertyzy

Z uwagi na informacje zawarte w zawiadomieniu o zdarzeniu lotniczym oraz informacje pozyskane w zeznaniach zespół roboczy PKBWL postanowił szczegółowo sprawdzić stan techniczny zarówno samolotu holującego jak i uszkodzonego szybowca.

Badanie stanu technicznego wykazało poważne uszkodzenia szybowca, zakres których obrazują zdjęcia zamieszczone w albumie ilustracji – zał. nr 1. Nie stwierdzono

innych uszkodzeń niż te, które powstały w wyniku zderzenia szybowca z drzewami oraz trzepakiem na miejscu upadku. Stan techniczny szybowca nie budził zastrzeżeń i nie miał wpływu na zaistnienie wypadku.

Badanie stanu technicznego wykazało również pełną sprawność samolotu holującego. Wykonano więc loty sprawdzające solo oraz z szybowcem Puchacz na holu. Loty te potwierdziły, że samolot był sprawny technicznie, a jego osiągi były zgodne z Instrukcją użytkownika w locie. Zakres badań sprzętu i prób naziemnych oraz w locie stanowi zał. nr 2 do niniejszego raportu.

Pozytywne wyniki badań technicznych obu statków powietrznych oraz lotów sprawdzających wykluczyły techniczną przyczynę wypadku.

Sprawdzenie dokumentacji techniczno-eksploatacyjnej samolotu holującego oraz szybowca wykazało, że oba statki powietrzne miały ważne poświadczenia przeglądu zdatości do lotu i były obsługiwane przez licencjonowanych mechaników. Dokumentacja ta była prowadzona starannie i zawierała aktualne wpisy godzin pracy sprzętu (nalotu) oraz potwierdzenie wykonanych prac okresowych i obowiązkowych biuletynów.

Sprawdzono lotniczą dokumentację pilota samolotu holującego, instruktora pilota - dowódcy szybowca oraz dokumentację szkoleniową ucznia-pilota. Przeanalizowano zeznania i oświadczenia załogi szybowca, pilota samolotu holującego, instruktora kierującego lotami oraz instruktora nadzorującego szkolenie podstawowe uczniów-pilotów.

Z dokumentacji lotniczej pilota holującego wynika, że posiadał niezbędne kwalifikacje do holowania szybowców samolotem Zlin-526ML. W okresie bezpośrednio poprzedzającym wypadek pilot miał ponad dwumiesięczną przerwę w lotach, ale w dniu wypadku wykonał 16 holi w łącznym czasie 1 godzina 6 minut. Podczas 17 holi, który trwał 2 minuty doszło do wypadku.

Szczegółowe sprawdzenie dokumentacji lotniczej instruktora pilota – dowódcy szybowca oraz ocena jego doświadczenia ogólnego, jak i na typie statku powietrznego, na którym zaistniał wypadek pozwala na stwierdzenie, że był w ciągłym treningu i posiadał wymagane kwalifikacje do wykonania lotów szkolnych z uczniami-pilotami. Dowódca statku powietrznego uzyskał uprawnienia instruktorskie w 2008 r. Do czasu wypadku aktywnie uczestniczył w szkoleniu podstawowym oraz ponadpodstawowym do licencji pilota szybowcowego. Posiadał uprawnienia instruktora szybowcowego klasy 2 i nalot instruktorski 95 godzin 24 minuty.

Uczeń-pilot ukończył teoretyczny kurs szybowcowy w Aeroklubie Rybnickiego Okręgu Węglowego w okresie 6.03. – 16.04.2009 r. i w dniu 18.07.2009 r. zdał egzamin teoretyczny dopuszczający do szkolenia praktycznego. Do chwili wypadku wykonał 7 lotów z instruktorem w łącznym czasie 1 godzina 1 minuta.

1.17. Informacje o organizacjach i działalności administracyjnej

Aeroklub regionalny prowadził szkolenie szybowcowe na podstawie certyfikatu ULC Nr PL-CTO-109/2007. Nadzorującym szkolenie z ramienia Aeroklubu regionalnego był nieetatowy instruktor szybowcowy I klasy, który niezwłocznie po zaistnieniu wypadku powiadomił o zdarzeniu PKBWL.

1.18. Informacje uzupełniające

Dowódca zespołu – pilot samolotu holującego oraz dowódca załogi szybowca – instruktor, w protokołach zapoznania z projektem raportu końcowego wnieśli uwagi, które zostały częściowo uwzględnione.

1.19. Specjalne metody badań

Nie stosowano.

2. ANALIZA

2.1. Poziom wyszkolenia

Dowódca statku powietrznego pilot szybowcowy z uprawnieniami instruktora szybowcowego 2 klasy posiadał kwalifikacje niezbędne do szkolenia uczniów-pilotów pod nadzorem instruktora 1 klasy. Nadzór taki był zapewniony przez organizatora szkolenia. Instruktor w ostatnim okresie wykonywał systematycznie loty szkolne zarówno na Puchaczu jak i na Bocianie. Jednak jego doświadczenie instruktorskie było niewielkie – całkowity nalot w lotach szkolnych na dwusterze, łącznie z lotem kiedy nastąpił wypadek, wynosił 95 godzin 24 minuty. Niewłaściwa ocena sytuacji jaka wystąpiła w krytycznym locie może jednak świadczyć o tym, że jego działania nosiły znamiona rutyny, co nie sprzyjało metodycznej analizie nietypowego zachowania się zespołu samolot – szybowiec podczas startu i nieskutecznej próby naboru wysokości. Wynikiem takiej oceny sytuacji było uznanie, że przyczyną trudności z naborem wysokości oraz spadku prędkości holowania jest niesprawność samolotu, a nie zmiana konfiguracji szybowca w fazie przejścia na wznoszenie.

2.2.Przebieg zdarzenia

Załoga szybowca zajęła miejsce w kabinie. Uczeń-pilot zapiął pasy bezpieczeństwa i sprawdził dostępność elementów sterowania. Po zamknięciu kabiny uczeń-pilot ustawił trymer steru wysokości w przednie położenie, a następnie, jak zeznał, zamknął i zabezpieczył hamulce aerodynamiczne. Zdaniem Komisji ta ostatnia czynność nie była należycie skontrolowana przez instruktora, co w efekcie doprowadziło do otwarcia hamulców podczas startu. Po tych czynnościach uczeń-pilot zgłosił gotowość do startu. Start zespołu odbywał się, na kierunku 270°. Samolot Zlin-526ML jest specjalnie przystosowany do holowania szybowców i cechuje się dużą sprawnością. Początkowo rozbieg i rozpędzanie zespołu przebiegało normalnie, ale osiągnięta prędkość ok. 120 km/h w fazie przejścia na wznoszenie zaczęła maleć. Warunki startu z powodu krótkiego lotniska ograniczały możliwość przerwania lotu zespołu w tej fazie. Zespół przeszedł na wznoszenie z wolniejszym niż zwykle naborem wysokości. Na wysokości 20-30 m pilot samolotu zauważył wyczuwalne drgania samolotu i spadek prędkości do 103 km/h, przy czym kontrola pracy zespołu napędowego wykazała, że obroty silnika są w normie 2650 min.⁻¹, a śmigło jest ustawione na mały skok. Obserwacja w lusterku wstecznym wykazała, że szybowiec znajdował się w normalnej pozycji, ale pilot nie zauważył położenia hamulców aerodynamicznych szybowca. Z uwagi na przeszkody (zabudowania) na kierunku startu i lekko wznoszący się teren za lotniskiem pilot samolotu, na wysokości ok. 50 m względem miejsca startu (ok. 20 m nad przeszkodami), rozpoczął wykonywanie zakrętu w prawo z bardzo małym przechyleniem i na klapach w położeniu startowym, ponieważ próba zamknięcia klap skutkowałą przepadaniem. Należy w tym miejscu dodać, że obserwacja szybowca w lusterku wstecznym samolotu Zlin-526ML (dolnopłat) może być utrudniona, szczególnie kiedy lusterko drży, a szybowiec zajmuje dolne położenie na holu. W tych okolicznościach pilot mógł mieć trudności z zauważeniem otwartych hamulców aerodynamicznych, ale spadek prędkości zespołu oraz trudności z naborem wysokości przy występujących drganiach i prawidłowych parametrach pracy zespołu napędowego powinny były zwrócić jego uwagę na holowany szybowiec, co jednak nie nastąpiło. Różnica w warunkach startu była tak znaczna, że dostrzegł to uczeń-pilot zwracając się do instruktora „*dlaczego tak dziwnie lecimy*”. Instruktor także zauważył nienaturalny przebieg lotu i rozpoczęcie zakrętu w prawo na wysokości znacznie niższej niż zwykle, ale na to nie zareagował. W przypadku trudności z naborem wysokości w czasie startu zespołu przyczyny mogą leżeć zarówno po stronie samolotu holującego jak i po stronie szybowca. Instruktor bezkrytycznie przyjął, że nietypowy przebieg

RAPORT KOŃCOWY

lotu wynika z niesprawności samolotu i nie sprawdził położenia hamulców aerodynamicznych, które niewłaściwie zablokowane przez ucznia-pilota otworzyły się pod wpływem wstrząsów podczas oderwania i w fazie rozpędzania. Nie podjął także decyzji o wyczepieniu szybowca po zakręcie zespołu w prawo o 90°, kiedy zespół nadal się nie wznosił, a pilot samolotu holującego wydał przez radiostację komendę „*Puchacz wyczep się*”. Z tej pozycji możliwy był dolot szybowca do lotniska po „wybraniu” niewielkiego nadmiaru prędkości i wykonaniu kolejnego zakrętu w prawo o 90°, gdyby szybowiec znajdował się w konfiguracji gładkiej. Świadczy to o niewłaściwym podziale uwagi instruktora podczas lotu i zlekceważeniu uwagi ucznia-pilota o *dziwnym locie* oraz wynikającym z tego brakiem świadomości, że przyczyną utrudniającą właściwy lot zespołu są otwarte hamulce aerodynamiczne powodujące nadmierne opory szybowca. Kontynuowanie w tych warunkach lotu na holu za samolotem było niemożliwe. Pilot samolotu holującego nie wyczepił liny lecz zdecydował się na dowrót do lotniska w zespole, tym bardziej, że zespół po minięciu drogi Żory – Rybnik, zbliżał się do lasu. W trakcie zakrętu do lotniska samolot zwiększył opadanie, a nawet przepadł. Instruktor dopiero wtedy, po utracie kontaktu wzrokowego z samolotem, zdecydował się na wyczepienie szybowca. Pilot samolotu holującego natychmiast to odczuł i zauważył równocześnie w lusterku wstecznym, że szybowiec „*ma całkowicie otwarte hamulce aerodynamiczne*”. Po wyczepieniu jak zeznał pilot „*samolot przestał drżeć, jakby odzyskał moc i odczułem wyraźny wzrost prędkości. Dokręciłem zakręt do kierunku południowego, a następnie wykonałem zakręt na kierunek wschodni, aby wylądować z wiatrem na lotnisku*”. Wyczepiony szybowiec, mając całkowicie otwarte hamulce aerodynamiczne, runął w dół, zaczepił prawym, a następnie lewym skrzydłem o drzewa i spadł na stalowy trzepak na posesji przylegającej do lasu. Rury konstrukcji trzepaka zamortyzowały zderzenie z ziemią, co ograniczyło zakres uszkodzeń szybowca i zminimalizowało obrażenia załogi.

2.3. Organizacja i przebieg lotów

W godzinach rannych instruktorzy szkolący grupy uczniów-pilotów uzgodnili plan lotów, z nadzorującym szkolenie z ramienia Aeroklubu regionalnego instruktorem 1 klasy, a następnie przeprowadzili odprawy w grupach. Start rozłożono na kierunku 300°, który po dwóch lotach, ze względu na boczny wiatr, został przestawiony na kierunek 270. W kwadracie przy radiostacji w czasie krytycznego lotu znajdował się instruktor szybowcowy 1 klasy, który kierował startem. Dobra praktyka lotnicza przewiduje, że loty szkolne, a szczególnie starty, są obserwowane przez instruktora

kierującego startem, a grupa szkolna przebywającą na starcie obserwuje cały lot. Gdyby te warunki były spełnione, fakt otwarcia hamulców aerodynamicznych mógłby być zauważony jeszcze przed pierwszym zakrętem i załoga szybowca oraz pilot samolotu holującego zostaliby ostrzeżeni o zaistniałej sytuacji przez radiostację. Niestety lot ten, aż do pierwszego zakrętu nie był właściwie obserwowany ze stanowiska startu i załogi zespołu nie zostały ostrzeżone o otwarciu hamulców na holowanym Puchaczu, a same też tego nie zauważyły.

WNIOSKI KOŃCOWE

3.1. Ustalenia komisji

- Dowódca statku powietrznego, pilot szybowcowy – instruktor 2 klasy, miał ważną licencję pilota szybowcowego i uprawnienie FI-2, ważne badania lotniczo-lekarskie oraz ważne KWT i KTP.
- Badania na alkomacie policyjnym pilota samolotu holującego, instruktora oraz ucznia-pilota, nie wykazały obecności alkoholu w wydychanym powietrzu.
- W czasie wypadku uczeń-pilot odniósł powierzchowne zranienie nogi.
- Instruktor w czasie przygotowania do startu nie skontrolował zamknięcia i zablokowania hamulców aerodynamicznych.
- Instruktor mimo nietypowego przebiegu startu zespołu nie zwrócił uwagi na położenie hamulców aerodynamicznych w szybowcu.
- Instruktor nie zareagował na komendę pilota samolotu holującego *Puchacz wyczep się*.
- Instruktor wyczepił szybowiec dopiero wtedy, kiedy nieuniknionym stało się zderzenie zespołu z przeszkodami.
- Pilot samolotu holującego zauważył utrudniony nabór wysokości i spadek prędkości lotu zespołu w fazie przejścia na wznoszenie mimo prawidłowej pracy zespołu śmigło-silnikowego.
- Pilot samolotu holującego dopiero w chwili wyczepienia, zauważył otwarte hamulce aerodynamiczne szybowca .
- Po wyczepieniu szybowca odciążony samolot bez przeszkód doleciał do lotniska, gdzie wylądował z wiatrem.
- Start zespołu nie był właściwie obserwowany przez instruktora kierującego startem.
- Badania samolotu oraz loty sprawdzające wykonane po zaistnieniu zdarzenia wykazały jego pełną sprawność.

- Szybowiec do chwili wypadku był sprawny technicznie i miał ważne świadectwo zdatności do lotu.
- Warunki pogodowe pozwalały na wykonywanie planowanych lotów.

3.2. Przyczyny wypadku

Państwowa Komisja Badania Wypadków Lotniczych po zapoznaniu się ze zgromadzonymi w trakcie badania zdarzenia materiałami ustaliła, że przyczyną wypadku było:

1. Niewłaściwe zablokowanie hamulców aerodynamicznych szybowca przez ucznia-pilota i brak kontroli tej czynności przez instruktora, co doprowadziło do ich otwarcia podczas startu zespołu.
2. Brak kontroli konfiguracji szybowca przez instruktora w czasie lotu.

Okolicznościami sprzyjającymi zaistnieniu wypadku były:

- niewłaściwy nadzór instruktora nad czynnościami ucznia-pilota podczas przygotowania do startu.
- niewłaściwa obserwacja startującego zespołu przez instruktora kierującego startem.
- niezauważenie przez pilota samolotu holującego w lusterku wstecznym otwartych hamulców aerodynamicznych szybowca po zaistnieniu sytuacji awaryjnej.

4. Zalecenia profilaktyczne

Państwowa Komisja Badania Wypadków Lotniczych nie proponuje zaleceń profilaktycznych.

5. ZAŁĄCZNIKI

1. Album ilustracji
2. Opis badań technicznych. Próby naziemne oraz próby w locie

---

KONIEC

Kierujący zespołem badawczym

Podpis nieczytelny